

BADIIY TARJIMADA TASVIR VA IFODA VOSITALARINING QAYTA YARATILISH MUAMMOLARI

Tojiyeva Afro'za Baxtiyorovna

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Turkshunoslik oliy maktabi stajyor-o'qituvchisi Turk tili fani

Annotatsiya: Ushbu maqola adabiy matnlarda tasvir va iboralarni qayta yaratishda tarjimonlar duch keladigan ko'p qirrali muammolar, tarjimonning musiqiylik, ohang va so'z o'yinini muvozanatlash, matnlaro havolalar va maqsadli tilda to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentlari bo'lmasligi mumkin bo'lgan madaniy ishoralarni boshqarish vazifasi, badiiy tarjimani talqin qiluvchi va ijodiy san'at sifatida ko'rsatib, matnning asl emotsional va estetik ta'sirini yetkazishda tarjimonning ham madaniy vositachi, ham hamkorlikda yaratuvchisi roli haqida batafsil bayon qilingan.

Kalit so'zlar: badiiy tarjima, madaniy nuanslar simbolizm, musiqiylik va ritm, hissiy rezonans, axloqiy mulohazalar, madaniy ramziylik.

Kirish: Badiiy tarjima murakkab va ko'p qatlamli jarayon bo'lib, so'zlarni bir tildan boshqa tilga o'tkazish bilan cheklanib qolmaydi. Bu ko'pincha manba matnining madaniy va lingvistik tuzilishida chuqur ildiz otgan tasvirlar, his-tuyg'ular va stilistik nuanslarni qayta tasavvur qilishni o'z ichiga oladi. Tarjimonlar oldida turgan eng murakkab muammolardan biri bu tasvir va ifoda vositalarini asl nusxaga sodiq qoladigan, shu bilan birga maqsadli til va madaniyatning sezgirliги bilan rezonanslashadigan tarzda qayta yaratish zaruratidir. Bu qiyinchilik ba'zi so'zlar yoki tasvirlar olib kelishi mumkin bo'lgan noyob madaniy ramziylik va hissiy og'irlik bilan murakkablashadi. Shunday qilib, tarjimonlarning oldiga asl matnning boyligini saqlab qolish uchun nafaqat ma'noni o'tkazish, balki madaniy ahamiyatni qayta talqin qilish kabi ulkan vazifa turibdi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya: Badiiy tarjimadagi eng og'ir masalalardan biri she'riy til va timsollar oldida turgan qiyinchilikdir. Ramziy iboralar, metaforalar va allegoriyalar ko'pincha manba tiliga xos bo'lgan tarixiy, madaniy va lingvistik ta'sirlar to'rida shakllangan ko'p ma'no qatlamlarini o'z ichiga oladi. Ushbu ramziy tasvirlar kamdan-kam hollarda sodda va manba madaniyati, tili va adabiy an'alarini chuqur tushunishni talab qiladi. Tarjimonlar oldida nafaqat bu belgilarning tom ma'nosini, balki ularning konnotativ og'irligi va madaniy rezonansini ham yetkazish qiyin. Misol uchun, gullarning ramziyligi madaniyatlar orasida sezilarli darajada farq qilishi mumkin; atirgullar umumiy sevgini anglatishi mumkin bo'lsa-da, ularning nozik ma'nolari, aytaylik, fors yoki xitoy adabiyotida farqlanadi. Tarjimon maqsadli madaniyatda ekvivalent ramzni izlash to'g'risida qaror qabul qilishi kerak, bu asl

tasvirni o'zgartirish xavfini yoki manba belgisini saqlab qolish va uning ma'nosini yashirish xavfini tug'diradi. Tarjimon asl simvolizmning adabiy va hissiy ta'sirini uning mohiyatini buzmasdan saqlab qolishga intiladi, chunki bu muvozanatlash harakati ham ijodkorlikni, ham madaniy sezgirlikni talab qiladi.

Uslub va ohang adabiy asarlarni qayta yaratishda yana bir muhim muammoni keltirib chiqaradi. Mualliflar o'ziga xos atmosfera va hissiy javoblarni uyg'otish uchun stilistik vositalarni, hikoya ovozi va ohangni diqqat bilan tanlaydilar. Biroq, ohang va uslubning ifodalanish usuli turli tillar va madaniyatlarda juda farq qiladi. Ba'zi tillarda maqsadli tilga osonlik bilan tarjima qilinmaydigan alohida registrlar va murojaat shakllari bo'lishi mumkin, bu esa muallif niyat qilgan bir xil darajada rasmiyatchilik, yaqinlik yoki istehzoni saqlab qolishni qiyinlashtiradi. Bundan tashqari, tillar o'zlarining muayyan stilistik uslublar uchun imkoniyatlari bilan farqlanadi; masalan, ingliz tili keskinlik yaratish uchun qisqa, qisqa jummalardan keng foydalanishga imkon beradi, boshqa tillar esa murakkabroq jumla tuzilmalarini afzal ko'rishi mumkin. Ushbu stilistik elementlarni tarjima qilishda tarjimon o'quvchiga ohang va uslubning umumiy ta'sirini hisobga olishi va o'rganilayotgan tilda g'ayritabiiy yoki haddan tashqari so'zma-so'z ko'rinishi mumkin bo'lgan to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentliklarga tayanmasdan, asl nusxaning ruhini aks ettiruvchi tuzatishlar kiritishi kerak.

Natijalar: Badiiy tarjimada musiqiylik, ritm va tovush, ayniqsa, she'riyat va yuksak stilistik nasrda ham jiddiy to'siq bo'ladi. Tilning musiqiy fazilatlarini - uning ritmi, qofiyasi, kadensi va alliteratsiyasi - matnning hissiy va estetik ta'siriga sezilarli hissa qo'shadi. Shunga qaramay, bu fazilatlar tilning o'ziga xos fonetik va sintaktik tuzilishi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularni takrorlash juda qiyin. Misol uchun, bir tilda tabiiy va ta'sirchan bo'lgan qofiya sxemasi boshqa tilda majburiy yoki g'ayritabiiy eshitilishi mumkin. Tarjimonlar ushbu musiqiy fazilatlarini saqlab qolish muhimligini matnning so'zma-so'z ma'nosini etkazish zarurati bilan taqqoslashlari kerak. Ko'pgina hollarda, ular semantik sodiqlikni saqlab qolish uchun qofiya yoki o'lchagichni qurbon qilishlari kerak bo'lishi mumkin, boshqa hollarda esa ular matnning musiqiylikni qayta yaratishni birinchi o'ringa qo'yishi mumkin, hatto u ba'zi tarkibni o'zgartirishni talab qilsa ham. Bu jarayon tarjimonning talqin qiluvchi rolini ta'kidlaydi, u asl nusxaning ba'zi jihatlari muqarrar ravishda yo'qolishini bilgan holda qaysi elementlarga urg'u berishni tanlashi kerak.

Muhokama: So'z o'yini va qo'sh ma'nolar tarjimonlar adabiy asarlarda tez-tez duch keladigan qo'shimcha to'siqlardir. So'z o'yinlari, omofonlar va boshqa so'z o'yinlari tilning fonetik va strukturaviy xususiyatlariga tayanib, ularni o'z mohiyatiga ko'ra qat'iy ma'noda tarjima qilib bo'lmaydi. Muallif so'z o'yini ishlatganda, u odatda hazil uchun emas, balki ma'no qatlamlarini qo'shish, kinoya yaratish yoki matnning tematik chuqurligini oshirish uchun hamdir. O'yin yoki qo'sh gapga duch kelgan tarjimonning imkoniyatlari cheklangan: ular maqsadli tildagi so'zlar ustida o'xshash

o'yin yaratishga urinishlari mumkin, bu ko'pincha qiyin va o'zini majburlashi mumkin yoki ular faqat so'zma-so'z ma'noni etkazishi mumkin va shu bilan hazilni qurbon qiladi. yoki aqlli. Bu dilemma adabiy matnlarni tarjima qilish qiyinligini ko'rsatadi, chunki so'z o'yini muallifning zukkoligi va stilistik qobiliyatini o'zida mujassamlashtirgan ifoda vositasidir. Ushbu elementni saqlab qolish ko'pincha tarjimondan ijodiy zukkolikni talab qiladi, u mutlaqo yangi so'z o'yinini yaratishi yoki asl nusxaning shakli bo'lmasa ham, ruhini qamrab oladigan so'zlar ustida o'ynashi kerak bo'lishi mumkin.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, adabiy tarjima murosaga kelish va qayta talqin qilish san'ati bo'lib, tarjimonlardan asl asarga sodiqlik va uni maqsadli til va madaniyat doirasida aks sado berish zarurati bilan muvozanatlashni talab qiladi. Tasvirlar va ifoda vositalarini qayta yaratish muammolari ushbu vazifaning murakkabligini ta'kidlaydi, chunki har bir qaror matnning qanday qabul qilinishiga ta'sir qiluvchi kelishuvlarni o'z ichiga oladi. Tarjimonlar bu qiyinchiliklarni sezgirlik, ijodkorlik va har bir adabiy asarga o'ziga xos xususiyat beradigan madaniy va lingvistik nuanslarni anglash bilan hal qilishlari kerak. Shu ma'noda tarjima aktining o'zi adabiy ijodning bir ko'rinishi bo'lib, u nafaqat til bilimini, balki matnning adabiy va madaniy jihatlarini chuqur anglashni ham talab qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Munday, J. Tarjimashunoslikka kirish: nazariyalar va ilovalar (4-nashr). Routledge. 2016.
2. Nida, E. A. va Taber, C. R. Tarjima nazariyasi va amaliyoti. Brill. 2003.
3. Chiaro, D. va Zanettin, F. Tarjima, hazil va ommaviy axborot vositalari. 2020.
4. Fóllica, L., Roig-Sanz, D., & Caristia, S. Davriy nashrlarda adabiy tarjima: transmilliy yondashuv uchun uslubiy muammolar. 2020.